

A szomszéd fűje sem zöldebb

Szávai Attila: *Hetedik emelet*

BARNA PÉTER

Szávai Attila *Hetedik emelet* című novelláskötetének központjában foglalkozások állnak. Olyan szakmák, melyek egész életüket határoznak meg, vonnak hatásuk alá. Melyek összefognak azokkal, akik mesélnek róluk. A novellák ilyen történetmesélések, melyekben a beszélő és az elbeszél nem létezik egymás nélkül, előbbi legtöbbször rabja utóbbinak. Az énelbeszélésekben maximum néhány szereplő kap helyet, a központi témát pedig a főszereplő monoton, szinte megszakíthatatlan monológja adja. Hogy miről? Szakmájához fűzött gondolatairól, filozófiai elmélkedésekről, költői kérdésekről vagy éppen értelmetlen és összefüggéstelen történetekről. Az alapszituáció egy-egy áldialógus, melyben a másik fél meg sem szólal, maximum gesztusokat tesz. Így a befogadó képze az, hogy a narrátor hozzá beszél, neki mesél és őt vonja be életébe. Ez a szerep rendhagyóvá teszi az olvasási élményt, együttérzést, személyes kötődést válthat ki. Kicsit azt érezzük, hogy egy pszichoterápia kellős közepébe csöppentünk, ahol bár legfőbb szerepünk a hallgatás és a meghallgatás, valamilyen szempontból mégis részesei vagyunk a gyógyulásnak, az állapot javulásának. Az persze már nem derül ki, hogy ezek az állapotok valóban javulnak-e, sőt, az elbeszélők nem is személyes tragédiáikba vonnak be minket, csupán úgy beszélnek magukról, hogy közben kitérnek életük meghatározó történéseire, gondolataira, cselekedeteire, vagy szimplán megtudhatjuk, hogy mi teszi őket boldoggá, idegessé vagy szomorúvá. Nem csak hallgatók, hanem meghallgatók is vagyunk tehát, vagy inkább

a terápia-szituációval ellentétben hallgatózók, akik – a címre utalva – egy másik szférából, helyről vagy egyszerűen csak egy másik perspektívából figyelik mindazt, ami másokkal történik. A körülöttünk lévő világ így áll össze egy rendkívül színes és sokféle egészszé. Szilánkokból, teljesen különálló darabokból, töredékekből. Mi csak próbáljuk figyelni a körülöttünk lévő embereket, tanulni hibáikból, megfogadni tanácsaikat, vagy éppen elutasítani bármiféle közeledésüket. A könyv erőssége, hogy a legtöbb ilyen alternatívát és hozzáállást felsorakoztatja, így egyrészt ki-ki megvizsgálhatja magát, hogy melyik a leginkább rá jellemző, másrészt elhatározhatja, hogy melyiket teszi magáévá. Ennélfogva valamilyen szempontból mi is figyeltek, megfigyeltek vagyunk.

A narráció élőbeszédyszerű, legtöbbször humoros. Vagy legalábbis annak szánt, az összhatás és a megvalósítás ugyanis sajnos korántsem tökéletes. A legtöbb vicc nem ül eléggé, a karakterek zöme és témája sablonos, és a történetek maguk nem adnak annyit, amennyit várnánk tőlük. A szövegek rendkívül rövidek, de nincsenek olyan jól sűrítve, hogy így is hatásosak legyenek. Így csak töredékek maradnak, megvillantott, de kidolgozatlan gondolatokkal, témákkal, cselekménnyel, számos irreleváns kitéréssel. És bár lehetne éppen ez az erősségük, a felületes karakterformálás, a kiszámítható dramaturgia és a valódi történések hiánya útjába áll mindennek. A novellák kivétel nélkül érdekesen indulnak, előre haladva azonban elvész a varázs és elvész az ötlet is, az olvasó tudja, de legalábbis sejti, mi fog vagy éppen mi nem fog történni. A meglepetés, a váratlan, a szokatlan és az újszerű hiányában pedig a katarzis is elmarad. A kötet nagyon rövid, mégis könnyen belefáradhatunk, főleg akkor, ha nem adjuk meg neki újra és újra a bizalmat. Ha nem reméljük, hogy a következő darabtól kapunk valami mást.

Az összképet két elbeszélés, az első és az utolsó javítja. A kötet legértékesebb szövegei ezek. Előbbi egy meglehetősen különc zenésztől szól, aki semmi mást nem csinál, csak élményeiről, érzéseiről, meglátásairól, magáról az életéről beszél. Gondolatai élvezetesek és szórakoztatóak: „A néző az más. Elsősorban persze fülel, aztán csak a látvány: nézni a zenészt, a frissen sminkelt, lelkes csellistalányokat. Az alkoholista klarinétost, meg a többit, és elképzelni, hogy melyiknek milyen napja volt a koncert előtt, mit evett, mikor, mekkorát és hogyan szeretkezett, hányszor rázza ki a kisszőnyeget, meddig mosogat a vasárnapi ebéd után, milyen tévészeti szokásai vannak, hogyan nyomkodja a távkapcsolót. Érdekes tapasztalat: minél inkább merül az elem a távirányítóban, annál erőszakosabban nyomkodjuk a gombokat rajta.” (10.) Szávai Attila a *Hetedik emelet* legelején megüti azt a szintet, amit a kötet viszonylatában nézve nehéz túllépni. Első szereplőjének monológját olvasni valódi élmény. Élvezetes a nyelvezet, érdekes a téma és megfelelő sodrása van a szövegnek. Csakúgy, ahogyan az utolsó elbeszélésnek, a *Másképp énekelisz* címűnek. Szerelmi vallomás ez, de

nem a megszokott típusú. Élettöredékekből áll össze, kedvelt szokásokból, szeretett gesztusokból és két ember együttélésének nem a legtipikusabb, de a kapcsolat minőségéről sok mindent eláruló helyzeteiről. „Füldőszoba. Te táncolsz a kádban, én a lehajtott fedelű vécén ülök, unott tekintetem csak álca. Azt kérded, mit vegyél fel éjszakára, melyik pizsamát, azt mondom, a vaníliapuding színűt. Három váltás pizsamád van, ezeket váltogatod naponta, mert amúgy túl unalmas volna. Teliholdkor nem veszel pizsamát, mondd bizalmasan. [...] Én közben megszámlolom a csempét a padlón, mert untat, ha valaki úgy beszél a Holdról, mint egy férfiról. Meglepődve gondolok arra, hogy féltékeny vagyok egy égitestre. Most egy kádnyi forró vízben ülsz, arcodon a két szem alatt két feketés patak csurog ajkaid felé, amit hamarosan csókolni fogok.” (116.) A szöveg rendhagyó felvetésekben sem szűkölködik: „Szerinted bizonyos értelemben a rács mögött heverésző oroszlán szabadabb, mint mi emberek, akik a rácson kívül vagyunk, ilyen értelemben, húzol még közelebb, az a bizonyos rács, nem is az oroszlán körül van, hanem körülöttünk és az állatok így kaptak egy kis szabadságszigetet maguknak, ami leválasztja őket az ember örökös rabságától, félelmeitől, hisztériáitól, állandó, mániákus félreértéseitől.” (114-115.)

„A legtöbb emberen meglátszik, hogy mivel foglalkozik.” (11.) – olvashatjuk a *Fortuna Privata*ban a tételmondatnak bizonyuló kijelentést. A *Hetedik emelet* ugyanis legfőképpen erre vállalkozik. Megmutatni azt, hogy mi az alapja ennek a tételnek. Hogy milyen ismertetőjegyeket tulajdoníthatunk specifikusan egy-egy szakmához tartozónak. Hogy mi jellemző a parfümkészítőre, a csillagászra, a virágárusra, a hangászra, a kompezetőre, az osztályfőnökre, a buszsofőrré, a vőfélyre. Hogy szakmájuk hogyan lesz úrrá életük minden egyes részletén, mindennapi elfoglaltságuk hogyan lesz földi létük egyetlen célja és értelme. A jelenség persze kétarcú, és ezekben az esetekben sem mindig derül ki világosan, hogy a fanatizmus és a megszállottság előzmény vagy következmény-e. A novellák közösek az elbeszélés módját és témáját illetően, és abban, hogy szereplőik kivétel nélkül valami többet és valami mást keresnek, mint ami életük jelen szakaszában rendelkezésükre áll. Megszállottan kutatják az élet szimbólumait, és állandó munkát jelent számukra ezek értelmezése, jelentésük megfejtése. Környezetük azonban nem tolerálja ezt, és általános értetlenséggel fordul feléjük. Jó példa erre *A híd* című szöveg, és beszélője vallomása: „Hogy miért lettem éppen hidmester? Így alakult, erre kanyarodott az életfolyás, miután elváltam az asszonytól. Előtte hidakat fényképeztem, hobbiból. A negyvenedik album után mondta a feleségem, hogy elég a hidaidból, a rozsdás szegecsfejekből, ússzál ki az életemből. Pedig próbáltam először filozofikusra magyarázni a dolgot, hogy mit jelent a híd, összekötni, kapcsolni, átvezetni, áthidalni, satöbbizni, de nem, átívelni, pláne nem, szakadékok és folyók felett, mondom, hogy nem, összekötni

partokat, embereket, sorsokat, elég legyen, ne gyúrd magad, életeket, dögölj meg. Azt mondta nagy hanggal a konyhában, miközben keverte a toroskáposztát, hogy az élet nem csak hidakból áll (pedig dehogyisnem), nem csak folyókból, pláne lassan úszó uszályokból. Nem kell mindent átvitt értelemben érteni, ezzel zárta mindig.” (59.)

A karakterek lelkének és gondolatainak megértéséhez szakmájukon keresztül vezet az út. Csak akkor vehetjük észre és fejthetjük fel a menekülést és a problémák sorozatát a monológok esetében, ha a személyes történetek mögé tekintünk. Az olvasás kutatómunka is egyben, így lesz a novelláskötet egyszerre interjúgyűjtemény, lélekrajz, társadalmi folyamatokat és problémákat feszegető mű is. A szereplők ugyanis nemcsak a papíron, hanem a hétköznapokban is velünk vannak. Szomszédok, ismerősök, rég nem látott osztálytársak, korábbi szerelmek ők, vagy éppen az eladó a sarki boltból, a minden reggel időben érkező buszsofőr.

(JAK+Prae.hu, Budapest, 2013)

